
ВПЛИВ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ПАРТІЙ НА СИСТЕМУ ВЗАЄМОДІЇ ПРЕЗИДЕНТА І ПАРЛАМЕНТУ

УДК 328.126

Ломжець Ю. В.

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Розглядається вплив партійної системи, характеру діяльності правлячої партії, партійного статусу президента та особливостей положення політичних сил в політичному просторі на форми взаємодії між президентом і парламентом.

Ключові слова: форма правління, партія, парламент, президент.

Досвід держав з парламентською формою правління, зокрема – у сфері правового регулювання взаємодії законодавчої та виконавчої гілок влади становить не аби яку цінність для України, враховуючи неефективність такої взаємодії в нашій країні.

Сучасна політична наука розуміє під формою правління організацію вищих органів влади в державі і виділяє, відповідно до даного критерію, два типи – монархію та республіку. Основна різниця між ними в порядку визначення вищої посадової особи держави. Монархія характеризується принципом спадковості владних повноважень і не залежить від волевиявлення виборців. Республіка як форма правління, навпроти, відрізняється виборчим принципом вищих органів влади, а її типи розрізняються між собою відповідно до критерію розподілу владних повноважень між органами влади, що персоніфікують ті або інші політичні інститути. Відповідно до цього критерію, в науці виділяють президентський і парламентський типи республіканської форми правління. Оскільки предметом даного дослідження є взаємини президента та парламенту в сучасній Україні, найбільше значення в його контексті має розгляд різновидів республіки, тому що саме вони, на відміну від монархії, сполучають у собі дихотомію аналізованих у роботі інституціональних утворень.

Інститут президентства може функціонувати в умовах парламентської республіки, так само як і інститут парламентаризму – у республіці президентської. У зв'язку із цим можна використовувати поняття "системи правління". Дане формулювання найбільш цілісно відображає сукупність суб'єктів влади й, до того ж, давно закріпилося в науковому обігу. Прийнято виділяти президентську, парламентську та президентсько-парламентську або змішану системи правління. Випадки превалювання одного з інститутів в рамках однієї системи правління можна пояснити факторами історичного розвитку окремих держав та геополітичного положення [1, 327]. У цьому контексті своє пояснення знаходить динаміка географічного поширення форм організації влади з домінуванням у кожній з них того або іншого інституту.

Першою країною, де був введений пост президента і глави держави, стала США. В інших країнах, у той час влада мала монархічний характер і передавалася в спадщину. Франція та Швейцарія виявилися першими європейськими країнами, в яких з'явився пост президента, але все-таки більшість держав, прийшли до цього в XX столітті. Масовому поширенню інституту президентства сприяла специфіка світового історичного розвитку. Післявоєнний етап новітньої історії включив події, які характеризувалися зростанням національно-визвольного руху, що було пов'язано із процесом розпаду колоніальних імперій. В результаті утворення деяких незалежних держав очевидною необхідністю стала організація політичного управління, яка виражена у встановленні верховної влади та конституційному закріпленні її повноважень. Закріплення президентства як форми організації влади стало альтернативним варіантом розвитку, у тому числі, і для держав, історія яких асоціювалася з колоніальним гнітом. Нарешті, на рубежі 90-х років XX століття, в епоху "оксамитових революцій" перед дилемою формування інституту президентства стали й країни т. зв. Європейського соціалістичного табору.

Таким чином, у світовому масштабі процес інституціоналізації президентства розтягся практично на два сторіччя. Його результатом стало офіційне введення інституту в більшості країн Європи, Азії, Африки, Південної та Північної Америки.

У різних державах повноваження президента, регламентовані Конституцією, відрізняються по обсягу та характеру. Ці відмінності дають підстави для визнання наявності декількох видів або моделей президентства [2, 221].

Роль партій у відносинах між президентом і парламентом представляється визначальною, як при парламентській, так і при президентській формах організації влади [3, 58]. Це обґрунтовано тим, що партія виконує посередницьку роль між президентом як главою держави й суспільством за допомогою своєї парламентської діяльності. Таким чином, очевидно, що система взаємодії інститутів президентства та парламентаризму заснована на діяльності партій, а показником її ефективності є функціонування партійної системи.

За критерієм відношення партії до правлячого режиму: доцільним є розгляд правлячих партій та опозиційних партій. Саме ці варіанти потенційно можуть бути реалізовані в політичній практиці сучасного політичного процесу.

Правляча партія є політичною силою, яка має більшість у парламенті, що підтримує офіційний курс і, саме головне, інституціонально пов'язана з верховною владою. Що стосується "партії влади", то під цим терміном розуміється організаційно об'єднана група людей, яка підтримує політичний курс, проведений державною владою та інтереси політичної еліти. Як правило, "партія влади" має свою фракцію в парламенті, але не завжди має статус правлячої [4, 4]. Опозиційними є партії, що пропонують у своїх програмних установах альтернативу політичному курсу, який здійснюється офіційною владою. За своїм характером опозиція може бути твердою або м'якою, залежно від ступеня наявності, з її сторони, критики стосовно діючого режиму.

На основі представленої типології можна говорити про варіанти систем взаємодії між президентом і парламентом. У випадку здобуття статусу "партії влади", в країні формується система взаємодії між президентом та парламентом, заснована на тому самому підході до формування та реалізації державної політики. Така система містить у собі як переваги, так і недоліки. З одного боку, вона забезпечує консенсус серед її суб'єктів, а з іншого боку – позначає тенденцію до монополізації влади правлячим угрупованням, що сприяє

підтримці стабільності в суспільному та політичному розвитку, але, у той же час, приводить до фактичної нейтралізації політичних опонентів і, внаслідок цього, тяжіє до заперечення конкуренції в політиці. При відсутності останнього аспекту система може функціонувати цілком ефективно.

Дзеркальна ситуація складається в умовах затвердження варіанта взаємодії президента й парламенту, де статус правлячої партії закріплений за опозицією. В рамках подібного альянсу обидві сторони можуть мати серйозні розбіжності з питань реалізації політичного курсу в різних галузях життєдіяльності суспільства. Але, консолідація двох протилежностей може привести до успішного результату, виявивши таким чином, крайності у підходах до політичного розвитку.

У випадку, якщо президент формально є безпартійним, така ситуація створює умови для спекуляцій на цьому ґрунті. Їх результати можуть виражатися, наприклад, у непередбачуваності електоральних переваг стосовно різних компонентів блоку зовні схожих політичних сил, що, у підсумку, сприяє створенню передумов до нестабільності. Подібна система припускає у своїй основі реалізацію тактики лавірування з боку президента стосовно сил, які знаходяться навколо нього, що також можна охарактеризувати як "режим консультацій".

Таким чином, існує три основні різновиди систем взаємодії між президентом і парламентом. Головними критеріями є характер діяльності правлячої партії, партійний статус президента та особливості положення політичних сил в політичному просторі.

Література

1. Парламентаризм в Україні: теорія та практика: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 10-й річниці з дня проголошення незалежності України та 5-й річниці з дня прийняття Конституції України, 26 червня 2001 р. / Верховна Рада України; Інститут законодавства / *С.Б. Гавриш* (ред.). – К., 2001. – 658 с.

2. *Скребец О.В.* Практика применения института вето главы государства и стабильность политической системы Украины / О.В. Скребец // Вестник СевГТУ: Сборник научных трудов. Выпуск 52. – Севастополь: Изд-во СевНТУ, 2004. – С. 218-226.

3. *Никитченко А.Н.* Транснационализация демократии (Третья волна демократизации в свете теории международных отношений) / А.Н. Никитченко // Политические исследования. – 1996. – № 5. – С. 53-69.

4. *Жарких Д.* Ідеологічна складова українського парламенту / Д. Жарких // Наша газета. – 2002. – № 19. – 24 травня. – С. 4.

Lomzhets Y. V. The influence of the parliamentary parties in the system of interaction of the president and parliament

The article discusses the impact of party system, the nature of the ruling party, party status provisions of the president and the features of the political forces in the political space in the form of interaction between the president and parliament.

Key words: *government, party, parliament, president*